

AKTUALITY PRO PRÁVNÍ PRAXI

Daňové úniky a daňové raje

Tieňová ekonomika a daňové úniky

JUDr. Alena Pauličková*

* Právnická fakulta Trnavské univerzity, Slovenská republika

Význam daní ako hlavného zdroja tvorby štátneho rozpočtu bol vždy v popredí záujmu ekonomickej teórie a praxe. Aj v súčasnom období je význam daní a daňových vzťahov nezastupiteľný a bez nadsadzovania možno konštatovať, že daňové vzťahy sa dotýkajú takeho rozsiahleho okruhu subjektov, že v širokom zmysle slova je daňovým subjektom nielen každá právnická, ale aj každá fyzická osoba. Daňová politika má preto významnú úlohu v hospodárskej politike každého štátu a treba ju skúmať a hodnotiť nielen z aspektu daňovej legislatívy a jej aplikácie v praxi, ale v ďaleko širšom ekonomickom a zrejme aj prognostickom spektre.

Daňové úniky nepredstavujú totiž len krátenie príjmov štátneho rozpočtu, ale majú určujúci význam aj na uplatnenie princípu dobrovoľného platenia daní serióznymi daňovými subjektami. Ak daňový subjekt, ktorý si riadne a uvedomele plní svoje daňové povinnosti, skonštatuje, že jeho okolie zatajuje zdaniteľné príjmy alebo nadhodnocuje výdavky, a tým znižuje daňový základ, logicky konštatuje daňovú nespravodlivosť. Tým momentom nachádza ospravedlnenie a aj primeranú argumentáciu na to, aby sa vyhol svojej daňovej povinnosti, resp. aby ju minimalizoval.

Nemožno poprieť, že v materiáloch spracovaných oficiálnymi inštitúciami, ako aj výskumnými a teoretickými pracoviskami, nachádzame celý rad analýz vrátane číselných porovnaní, z ktorých je zrejmé, u ktorých skupín daňových subjektov a v ktorých odvetviach ekonomiky dochádza k najvyšším daňovým únikom. Už zriedkavejšie sa však stretávame s náčrtom konkrétnych opatrení na zamedzenie daného stavu.

Nedostatkom aj tých najkvalitnejších analýz je *conditio sine qua non*, že analýzy sa nemôžu robiť inak ako spätne, s odstupom viacerých porovnávaných období - rokov. Predmetom ich výskumu je tak vlastne minulosť.

Medzi daňové úniky z tieňovej ekonomiky možno zaradiť najmä machinácie v daňovom účtovníctve, krátenie hotovostných príjmov, utajované mzdy, príjmy nepostihnuteľné z dôvodov nedostatočnej preukázateľnosti (úplatky, fuškári,

všimné atď.), podnikanie cez fiktívne firmy, prelievanie kapitálu z prosperujúcich firiem do predĺžených obchodných spoločností, distribúcia a pašovanie liehovín, cigariet, prelievanie kapitálu do zahraničia prostredníctvom nadsadenia transferových cien atď. Nemožno nespomenúť ani racketing a výpalné, ani ostatnú kriminalitu, s ktorou sa stretávame v ekonomickej oblasti

Nedostatkom analýz v danej oblasti a ich záverov je fakt, že ich dedukcie aj pri najlepšej snahe o dôslednosť nie sú vždy objektívne skontrolovateľné, pretože tieňová ekonomika je činnosťou utajenou.

Podľa oficiálnych zdrojov - vládneho odhadu, peniaze z tieňovej ekonomiky, ktoré pretekajú mimo kontroly finančných tokov štátu, predstavujú cca 30 % z objemu štátneho rozpočtu. Mimo štátneho rozpočtu týmto spôsobom tak prešlo len v roku 1997 cca 50 miliárd Sk. Pozoruhodné je konštatovanie, že aj v roku 1997 zaznamenali najväčší prepád práve dane z príjmov právnických osôb, kde sa štátny rozpočet podarilo naplniť len na 57 % (miesto 40,5 mld. sa zinkasovalo len 23,4 mld. Sk). Naproti tomu výnos z daní z príjmov fyzických osôb v tom istom roku predstavoval 25,64 mld. Sk, hoci plán bol len 22,4 mld. Sk. Prišlo tu teda k plneniu až na 114 %.

Daň zo závislej činnosti a funkčných požitkov dosiahla oproti plánu v roku 1997 plnenie až na 145 %. Uvedené čísla aj bez dedukcií jasne vypovedajú, ktoré skupiny daňových subjektov najviac skrácujú dane. Popredné miesto tu zaujímajú práve príjmy z tieňovej ekonomiky.

Keď občan ako daňový subjekt z horecítovaných - všeobecne známych a medializovaných faktov vidí, že ako fyzická osoba platí dane v značnej miere aj za niektorých tiežpodnikateľov skrytých v zámerne krachujúcich obchodných spoločnostiach, je len logické a čiastočne aj pochopiteľné, že si uvedomí, za koho platí daň, a že nie každý platí dane primerane k jeho ziskom. Konštatovanie daného stavu je zrejme negatívnym stimulom pri tých daňových subjektoch, ktorí si daňové povinnosti plnia zodpovedne a včas. Daňová legislatíva a jej aplikácia môže mať preto niekedy aj negatívny dopad.

Pre zlepšenie daného stavu treba preto zabezpečiť:

- dotiahnutie a doladenie daňovej legislatívy, ktorej sedemročné využívanie dáva dostatok podkladov aj na zásadnejšie vstupy,
- sústredenie daňovej legislatívy do zákonov a vyhlášok za súčasnej minimalizácie daňovoprávnych úprav v nižších právnych normách,
- výrazné zníženie počtu interných úprav Ministerstva financií SR, ktoré sú nielen zložito prístupné širokej verejnosti, ale majú značne subjektívny charakter a umožňujú aj ich zneužitie pre rôzne výnimky a zvýhodnenia subjektivistického charakteru,
- zvýšiť úroveň kontroly, zefektívniť jej činnosť a rozšíriť počet daňových kvalifikovaných kontrolórov,
- vytvoriť lepšie personálne a technické podmienky na činnosť finančnej polície a zabezpečiť jej apolitickosť,
- zvýrazniť a zintenzívniť postih racketingu, výpalného ale aj korupcie, úplatkárstva a ďalších trestných činností v oblasti ekonomiky vrátane obchodu s drogami, tunelovanie ekonomiky atď.,
- podrobnejšie informovať občanov o hospodárení štátu s daňami a o postihu neplatiťov daní.

Legálne a nelegálne daňové úniky

Z ponuky viacerých teoretických definícií daňových únikov sa javí najschodnejšia tá, ktorá označuje daňový únik ako výsledok celkového ekonomického správania sa daňových subjektov orientovaného na zníženie daňovej povinnosti daňového subjektu (občana, živnostníka, podnik, firmy) voči štátu na legálnom alebo nelegálnom princípe. Pri vymedzení pojmu daňový únik vo svetovom meradle treba vychádzať z tradícií a legislatívy rôznych štátov. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že rozlišujeme v princípe dve základné formy daňového úniku:

- *legálny daňový únik* (tax evasion), ktorý predstavuje daňový únik v líni platnej legislatívy charakteristický vyhýbaním sa daňovej povinnosti šikovným využitím možností, ktoré ponúka zákon. Napríklad spotrebiteľ môže zmeniť svoje správanie (štruktúra spotreby), aby platil menšie dane.
- *nelegálny daňový únik* (tax avoidance), ktorý znamená porušenie zákona, lebo je vykonaný nad rámec platnej legislatívy. Mechanizmus nelegálneho daňového úniku má v princípe dva základné tvary: daňový únik na báze úplného zatajenia alebo čiastočného priznania príjmov na zdanenie. Nelegálny daňový únik na základe zatajenia

určitých skutočností potrebných na objektívne a správne určenie dane môže mať podobu tzv. daňovej defraudácie (pri zatajení určitej časti majetku daňového subjektu), alebo podobu tzv. daňovej malverizácie (pri zatajení príjmov, napríklad nepriznaním časti tržieb).

Ekonomická teória bola v súčasnosti obohatená o nový termín tzv. „tunelovanie ekonomiky“. V podstate ide o kvalifikovane pripravené a úmyselné odčerpanie majetku, ktoré sa najčastejšie aplikuje predovšetkým po líni reťazca od štátneho podniku (t.j. verejné financie) do privátneho podniku (t.j. neverejné financie).

Príkladov ekonomického tunelovania na makroúrovni i mikroúrovni nájdeme viac aj v Slovenskej republike¹. Jedným z ich prejavov medzi právnickými osobami je napríklad čerpanie úverov s úmyslom nikdy ich nesplatiť alebo umelo pripravená zámerná likvidácia starých spoločností sručením obmedzeným (na ktoré sa pred ich likvidáciou nabalia všetky záväzky) so sprievodným zakladaním nových s. r. o., do ktorých sa transferujú zdravé finančné toky a prelievajú zisky. Slovenským špecifikom je časté zakladanie takýchto s. r. o. zo strany bývalých alebo aj niektorých súčasných topmanažmentov v štátnych podnikoch s podobným predmetom podnikania, ako má aj materský štátny podnik, a sjediným zjavným cieľom lacného a podhodnoteného presunu lukratívneho majetku zo štátnych (verejných) do súkromných rúk.

Daňové raje - dôvody ich hľadania

Medzi nedovolené daňové úniky sa často neopodstatnene zaraďuje podnikanie v off-shore teritóriách. Na tomto mieste si treba pripomenúť už uvedený rozdiel medzi legálnym daňovým únikom a nelegálnym daňovým únikom. Legálny daňový únik (tax evasion) zahŕňa v princípe všetky účtovno-ekonomické postupy, ktoré neprestupujú platný zákon. Za takýto únik nemá štát právo ani dôvod daňový subjekt žiadnym spôsobom trestať.

Perfektná definícia daňového raja neexistuje. Pokusov o jej zostavenie bolo v medzinárodnom kontexte veľmi veľa, ale bez univerzálneho úspechu. Hovorí sa, že definícií daňových rajov je toľko, koľko takých teritórií (t.j. off-shore, respektíve daňový raj) na zemešli v skutočnosti existuje. V princípe platí, že pod daňovým rajom rozumieme krajinu (územie) so zvýhodneným colným, resp. daňovým režimom, ktorý dovoľuje daňovému subjektu tam umiestňujúcemu svoj kapitál, nemalú finančnú úsporu. O tom, či je táto operácia vždy legálna alebo nie - viedli, vedú a určite ešte poriadne dlho budú viesť poprední odborníci z radov právnikov, daňových expertov a finančných znalcov búrlivé polemiky. V každom prípade platí, že podľa

¹ Pozri Stieranka, J.: Pranie špinavých peňazí. Epos, Bratislava 2001.

niektorých odhadov je v daňových rajoch dnes umiestnených 70 - 80% privátneho likvidného kapitálu z celého sveta..

Z ekonomického hľadiska ide o večný rozpor, ktorý bude platiť medzi krajinou pôvodného rezidenta a krajinou daňového raja, kde kapitál predmetného rezidenta bol kvôli finančnej úspore (na úkor nižšie zaplatenej alebo nezaplatenej dane) umiestnený. Náborové konanie „voľných investícií“ do daňových rajov permanentne pokračuje rôznymi oficiálnymi i neoficiálnymi cestami i komplexne prepracovanými spôsobmi. Teritórium daňových rajov z prúdiaceho kapitálu významne profituje. Zákonodarstvo týchto lokalít spočíva v tom, že z finančných ziskov sa dane neplatia, ako je tomu všade vo svete. Zákony vás nenúti deklarovat' vaše príjmy². Niektoré americké štatistiky číslami podložili a preukázali svetlú budúcnosť týchto teritórií, nakoľko ich hospodársky význam je obrovský a v súčasnosti je OFF-SHORE (TAX HEAVEN) kosťou ekonomickej existencie a základným barometrom budovania infraštruktúry a zvyšovania životnej úrovne v mnohých krajinách a „banánových (t.j. veľmi krehkých) ekonomikách“.

Hoci daňové raje sú terčom skúmania i predmetom boja mnohých daňových kontrolórov v celosvetovom rámci, ich základná hrozba zd'aleka nespočíva v ušetrovaných daniach a celkovej finančnej úspore. Veľkým problémom sa stalo napojenie na pranie špinavých peňazí a medzinárodný terorizmus. Pranie špinavých peňazí - v súčasnosti realizované vysokokvalifikovanými odborníkmi z radov bielych golierov (často ide o absolventov Harvardu, Oxfordu a iných prestížnych univerzít) je podľa modernej ekonómie považované za tretie najväčšie priemyselné odvetvie (popri zbraniach a drogách). Riziko daňových rajov pre ľudstvo spočíva teda a priori v tom, že tento ekonomický priestor je prešpikovaný kapitálom z vysokokriminálnych a nelegálnych činností tieňovej ekonomiky (drogy, prostitúcia, lúpeže, únosy, terorizmus, finančné podvody, hospodárska kriminalita). Do popredia sa dostáva honba za ziskom za akúkoľvek cenu³.

Daňový systém vlastnej krajiny, daňová kultúra i etika v štáte, ale hlavne výška daňových sadzieb, môžu daňové subjekty natoľko demotivovať alebo až iritovať, že sa títo rozhodnú správať ekonomicky a transferovať ich zisky do teritórií s prijateľnejším a komfortnejším daňovým režimom. Dôvody takejto voľby môžu byť aj vo fungujúcej demokracii rôzne, nielen ekonomické.

Argumentov a dôvodov je len z aspektu finančnej analýzy veľmi veľa. Ich spoločným menovateľom sú však najmä tieto príčiny:

- vysoké dane v krajine trvalého pobytu fyzických osôb, ako aj vysoké sadzby daní pre právnické osoby,

- vysoké dane z dedičstva a darovania,
- možnosť vyhnúť sa vysokému daňovému bremenu realizáciou príslušnej zmluvy v zahraničí,
- vyhnúť sa problémom znárodnenia aktív alebo konfiškácie hnuťného majetku,
- snaha o anonymitu použitím spoločností s akciami na držiteľa,
- ochrana úspor uložením v krajinách, ktoré zaručujú ochranu bankového tajomstva,
- voľba krajín s nízkymi daňami vo vybranom zemepisnom a klimatickom (príjemnejšom) prostredí,
- politická stabilita krajiny, ktorá môže ponúknuť dlhodobé záruky,
- krajiny so značnou slobodou obchodných transakcií a bez devízových obmedzení,
- optimálne daňové plánovanie umožnené krajinami, ktoré majú početné zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia,
- možnosť získania lacných, kvalifikovaných pracovných síl v krajinách, ktoré majú ľahko dostupné a dosiahnuteľné optimálne štruktúry,
- doba platnosti preferenčných daňových sadzieb stanovená v zákonoch príslušnej krajiny (napríklad na Madeire sú spoločnosti oslobodené od platenia daní do roku 2011),
- krajiny, ktoré ponúkajú zvláštne podnety na výrobné a priemyselné iniciatívy, umožňujúce získať významné fiskálne a finančné výhody,
- krajiny, v ktorých platia dômyselné zákony pre spoločnosti, ako, rodinné nadácie (Lichtenštajnsko), súkromné nadácie (Panama) alebo poverené skupiny (Bermudy),
- možnosť previesť počas krátkej doby a bez zvláštnych ťažkostí kapitál spoločnosti do zahraničia (v prípade nejakého náhleho popudu alebo rizika).

Najčastejšie operácie, ktoré sú vykonateľné v daňových rajoch:

- medzinárodné bankové služby, zakladanie a operácie holdingových spoločností, nákupy realít vo svete, voľba preferenčných daňových pravidiel pre nehmotné aktíva (licencie, patenty)
- presuny kapitálu a daňového režimu špeciálnymi, na to konštruovanými spoločnosťami (s charakterom transferových spoločností),
- poskytovanie medzipodnikových pôžičiek,
- zakladanie bánk pre vlastnú potrebu v daňových oázach t.j. synonymum pre termín „daňový raj“ s cieľom, čo najlepšie využiť finančné aktivity nadnárodných skupín,
- zakladanie poisťovní pre vlastné potreby v daňových oázach - t.j. v krajinách, kde

² Švač, V.: Raj bez daní. Exco, Prešov 1996, s. 11.

³ Stieranka, J.: Pranie špinavých peňazí. Epos, Bratislava 2001, s. 15.

- nezdaňujú platby a umožňujú odpočet poistného,
- registrácia plavidiel a lietadiel, ktorá umožňuje čo najlepšie fiskálne využitie a vyhnutie sa teritoriálnym obmedzeniam, pri plavbách či letoch pod vlajkou týchto preferenčných krajín (Panama, Libéria, Bahamy),
 - voľba krajiny pre trvalé usídlenie, kde neexistujú zdanenia príjmov (Monako), alebo obsahujú daňový režim s výhodnými podmienkami pre príjmy získané mimo krajiny trvalého sídla či pobytu (Veľká Británia).
 - Z 220-tich daňových rajov sveta tvoria podľa zemepisnej príslušnosti najznámejšie tieto lokality:

I. Európa, Blízky východ a Afrika: Rakúsko, Maďarsko, Švajčiarsko, Holandsko, ostrovy Jersey a Guernsey a Man, Lichtenštajnsko, Luxembursko, Monako, Andorra, Bahrajn a Libéria.

II. Ďaleký Východ a Tichomorje: Hongkong, Nauru, Vanuatu, Singapur.

III. Karibská oblasť a Južný Atlantik: Antigua, Bahamy, Bermudy, Britské Panenské ostrovy, Kajmanské ostrovy, Kostarika, Grenada, Holandské Antily, Panama, Svätý Krištof, Svätý Vavrinec, Venezuela, ostrovy Turks a Caicos.

Každý z menovaných daňových rajov je niečím osobitý, privilegovaný, typický. Špeciálne na daň z príjmu sa orientujú Andorra, Bahamy, Kajmanské ostrovy, Bermudy, Monako, Nauru, Turks, Caicos. Tieto krajiny sú známe tým, že v nich neexistuje žiadna daň z príjmu.

Eurodane a antagonizmus záujmov

Globálny nástup eura od 1. januára 1999 a nadväzná príprava na komplex zložitých finančno-právnych operácií v snahe o vytvorenie funkčného jednotného európskeho trhu okrem iného predpokladá aj integráciu daňových systémov. Nejednotné názory na spôsob pravidiel daňovej harmonizácie medzi jednotlivými členmi Európskej únie je poznačený búrlivými polemikami medzi expertmi najsilnejších ekonomík a profitujúcich daňových rajov.

V kontexte doterajšej menovej izolácie konzervatívnej Veľkej Británie od Európskej menovej únie a v snahe boja o ekonomický primát medzi ňou a Nemeckom začína sa prejavovať aj rôznyi vývoj názorov na budúcnosť daňovej politiky. Veľká Británia nerada vidí razantnú snahu Nemecka o presadenie európskych daňových reforiem (návrh hovorí napríklad o nevyhnutnosti zavedenia minimálnej podnikovej dane kvôli transparentnejšej obchodnej súťaži)⁴.

⁴ Pavlovičová, I.: Koniec daňových rajov? Hospodárske noviny 17.6.2002.

Celá záležitosť sa stala predmetom roztržky schôdze ministrov financií EÚ. Anglický minister financií prezentoval vyhlásenie o tom, že daňová politika sa naďalej bude robiť v Británii, nie v Európe, pričom kľúčom k vytváraniu ďalších pracovných príležitostí musí byť znižovanie daní, ale nie ich zvyšovanie.

V máji 1998 predložila EÚ návrh smernice na harmonizáciu zdanenia úrokov podľa racionálneho cieľa zjednotenia zdanenia úrokových výnosov súkromných investorov v Európe bez ohľadu na geografické hranice jednotlivých členských krajín. Pokiaľ by sa takáto iniciatíva Bruselu podarila presadiť, znamenalo by to zavedenie jednotnej dane z úrokových výnosov a dividend, čo by však znamenalo súčasne aj podstatné zníženie profitovania daňových rajov na európskom kontinente.

Podľa uvedeného by tak stratila európska daňová turistika svoje kúzlo minimálne v tom, že by sa skončilo alebo podstatne zredukovalo súčasné profitovanie daňových oáz z doterajšieho transferu kapitálu pre vyhnutie sa tvrdšiemu zdaneniu v materskej krajine (typickým príkladom odlivu kapitálu do daňových rajov je napríklad Nemecko, ktoré platí takto pomyselnú daň za relatívne vysoké zrážky z úrokových výnosov a vysoké dane z príjmov).

Princíp návrhu reformy spočíva v tom, že každá členská krajina v EÚ bude mať (v prípade prijatia návrhu) povinnosť zabrániť tzv. cezhraničných úrokových výnosov dvoma spôsobmi: alebo bude zavedená minimálne 20 % z kapitálových výnosov, alebo daňové úrady získajú lepší prehľad prostredníctvom simultánných daňových kontrol a nových, účinnejších tlačív hlásení o transfere tohto kapitálu.

Daňoví praktici by privítali radšej prvú možnosť (20 %) zdanenie pri zdroji, pri ktorom môže byť v princípe zachovaná anonymita, ale súčasne daňový výnos si štát bezpečne zinkasuje.

Ide o veľmi vážne komplexy problémov, ktoré sú poznačené mnohými antagonistickými trendami. Nie je jasné, ako sa jednotlivé štáty dokážu v názoroch na daňovú harmonizáciu zjednotiť.

Bude veľmi zaujímavé počkať na rozhodnutia európskych ekonomických lídrov i na zaujatie stanoviska menších štátov, ktorých ekonomicky však aj z postavenia ich daňových rajov (napríklad Švajčiarska, Lichtenštajnska alebo Jersey a Guernsey) významne profitujú a tohto stabilného zdroja príjmov sa určite nebudú mať záujem ľahko vzdať.

Ekonomika malého štátu v kontexte európskeho trhu bez podstatného vplyvu na jeho vývoj by sa v príprave na začlenenie do Európskej únie a harmonizáciu daní mala sústrediť podľa názoru niektorých odborníkov a priori na interné nedostatky - teda zníženie daní a stabilizáciu podnikateľského prostredia pre domáce kapitálovotvorné subjekty a prezentovanie čitateľnej makroekonomickej politiky,

vybudovanie infraštruktúry a vytvorenie účinného balíčka stimulov na prilákanie prepotrebného zahraničného kapitálu s dlhodobým charakterom.

V rýchlo sa meniacom ekonomickom prostredí pôsobia na daňové systémy krajín viaceré vplyvy. Globálne siete a rozšírenie informačných technológií spôsobujú, že fyzické umiestnenie prevádzky podnikateľa je menej dôležité ako spojenie umožňujúce tok informácií. Fyzická vzdialenosť medzi podnikateľom a klientom sa stáva nepodstatnou, realitou sú virtuálne podniky. Medzinárodné investície sa odohrávajú predovšetkým vo forme fúzií a akvizícií, čo zvyšuje dominanciu nadnárodných korporácií. Off-shore trust je jedno z najlepších a najbezpečnejších riešení v prípade nestability vlády a štátnej kontroly nad výmenou peňazí.⁵

Ich globálne stratégie podporené rozvojom informačných technológií spôsobujú, že aj fyzické umiestnenie riadiacich a obslužných aktivít stráca význam. Daňové systémy krajín sú vystavené pôsobeniu daňových stratégií zameraných na odklonenie finančného a iného geograficky mobilného kapitálu. Využívanie daňových rajov narastá. V rokoch 1985 - 1994 vzrástli priame zahraničné investície štátov skupiny G7 v ostrovných štátoch Karibiku a južného Pacifiku, vyznačujúcich sa veľkým množstvom daňových rajov, päťkrát. Len na Kajmaních ostrovoch dnes vlastní 580 bánk a trustov aktíva v hodnote 750 mld. USD. V roku 1999 to bolo len 500 mld. USD. Tempo ročného nárastu dnes predstavuje 120 miliárd USD ročne. V roku 1998 tu bolo registrovaných 40 000 offshore spoločností, dodnes ich počet vzrástol o tretinu, takmer na 60 000. Dramatický nárast zaznamenala i burza založená v roku 1997. Z trhovej kapitalizácie 17 mld. USD v roku 1999 sa vytiahla na 35 mld. USD ku koncu roka 2000.

Striktná právna úprava ochrany bankového tajomstva je pre zákazníka veľmi dôležitou podmienkou, aby posudzoval krajinu ako daňový raj. Anonymitu, ktorú bankové tajomstvo poskytuje, v posledných rokoch narušili aktivity medzinárodného spoločenstva proti praniu špinavých peňazí. Krajiny, ako napr. Bahamské ostrovy, prijali opatrenia na plnenie požiadaviek na oznamovanie podozrivých finančných operácií, tak ako to požaduje napr. FATF - Finančná akčná skupina zriadená pri OECD z iniciatívy krajín G7 na boj proti praniu špinavých peňazí. Kajmanie ostrovy v snahe dostať sa z čiernej listiny FATF zaviedli identifikáciu zákazníka, oznamovacie povinnosti, povinnosti vyplývajúce pre riadiace spoločnosti (management companies)

a povinnosti vedenia záznamov pre spoločnosti. Podľa požiadaviek FATF museli preukázať aktiváciu týchto zákonov. Do domácej legislatívy mnohých daňových rajov sa dostalo pravidlo "poznaj svojho

zákazníka", čo znamená potvrdzovanie zákazníkovej identity a zdroja ukladaných peňazí, ako aj pravidlo oznamovacej povinnosti o podozrivých finančných operáciách pre právnych poradcov, brokerov a všetky, i nebankové finančné inštitúcie.

Tienistou stránkou investovania v daňových rajoch je jeho rizikovosť. Banky, ktoré sa riadia tzv. bazilejskými pravidlami, musia rešpektovať princípy opatrnosti pri investovaní, čo znamená i potenciálne nižšie výnosy. Mnoho jurisdikcií daňových rajov práve tieto obmedzenia nemá alebo ich nevyužíva pre tzv. shell banky, ktoré poskytujú služby bez kancelárií a zamestnancov výlučne zahraničným zákazníkom. Takisto tu nejstávajú pravidlá porovnateľné s reguláciou platnou v EÚ pre investičné fondy. Ochrana aktív spočíva predovšetkým v ich diverzifikácii.

OECD a daňové raje

Globalizácia a rastúca finančná deregulácia a liberalizácia prinútili prehodnotiť daňové systémy krajín tak, aby liberalizáciu podporovali a boli schopné využiť výhody plynúce z liberalizácie. Konkurencia zo strany nových finančných centier ovplyvnila reformu mnohých daňových režimov, spôsobila odstránenie daňových deformácií, zníženie sadzby dane a rozšírenie daňového základu v záujme dosiahnutia väčšej neutrality daní. Konkurenčné pôsobenie offshore centier sa stalo výzvou pre ekonomiky s vysokým daňovým zaťažením, aby zmodernizovali svoje daňové systémy a zlepšili podnikateľské prostredie a súčasne i svoju konkurencieschopnosť na globálnych trhoch.

Globalizácia sťažuje daňovým úradom nielen zistenie daňových povinností daňovníka, ale aj vymáhanie dane. Krajiny OECD, ktoré už v roku 1996 začali iniciatívny postup proti škodlivým daňovým praktikám, dospeli dnes k názoru, že najlepším obranným opatrením voči medzinárodným daňovým únikom je spolupráca pri výmene daňových informácií.

Globálna spolupráca daňových administratív vo vzťahu k daňovníkovi, ktorý pôsobí globálne, je sťažená nielen praktickými prekážkami, ako sú jazyk, rozličné postupy, formuláre, právne systémy i technológie, ale aj prísny bankovým tajomstvom. Pred medzinárodným spoločenstvom stojí proces prekonávania tradícií, ústavných prekážok a vytvorenia dôvery zákazníka v ochranu osobných údajov i pri poskytovaní bankových informácií. V tomto smere je nádejná pripravovaná revízia článku o spolupráci pri výbere daní v rámci Modelovej daňovej konvencie OECD, ktorá má znížiť cezhraničné daňové úniky. Predovšetkým je to však práca OECD na vypracovaní Konvencie o výmene medzinárodných daňových informácií, ktorá sa stala súčasťou projektu OECD proti škodlivej daňovej súťaži, a ktorá má zabezpečiť skutočne

⁵ Švač, V.: Raj bez daní. Exco, Prešov 1996, s. 24.

efektívnu výmenu medzinárodných daňových informácií.

OECD sa zjednotilo na štyroch základných kritériách, ktoré používa na identifikovanie preferenčných daňových režimov:

- žiadna alebo nízka efektívna sadzba dane z príjmu,
- fiktívna činnosť,
- neexistencia efektívnej výmeny informácií,
- diferencovaný prístup pri zdaňovaní rezidentov a nerezidentov. V podstate ide o odopretie výhod zvýhodneného daňového režimu pre rezidentov alebo naopak, odmietnutie prístupu na domáci trh pre investorov využívajúcich zvýhodnený daňový režim.

Na identifikovanie daňových rajov platia tie isté kritériá s dvoma modifikáciami: OECD namiesto kritéria odlišného prístupu k rezidentom a nerezidentom zvolilo kritérium nevykonávanie substantívnej činnosti, namiesto kritéria nízkej efektívnej sadzby dane používa ako kritérium žiadnu alebo len nominálnu daňovú sadzbu.

V globálnom prostredí nadnárodné spoločnosti presúvajú výrobné aktivity do krajín s nízkymi výrobnými nákladmi. V takmer všetkých krajinách sú motivačné opatrenia, ako napríklad daňové prázdniny, ktoré majú slúžiť na prilákanie zahraničných investícií. Ako však ukázali skúsenosti niektorých krajín, vrátane našej, daňová úľava nemusí byť pre investora dostatočnou poháňkou na prekonanie neatraktívnosti iných podmienok. Daňová úľava však zároveň môže byť nevyhnutnou, ak je podobné zvýhodnenie poskytované krajinami, ktoré vystupujú ako priami konkurenti v regióne. Daň z príjmu je tou časťou daňového systému, ktorá priamo dopadá na nadnárodné korporácie rozhodujúce o svojich investičných zámeroch. Preto sa väčšina pokusov znížiť daňové bremeno sústreďuje na túto daň. Konkurencia v poskytovaní daňových úľav, či je to v oblasti výrobných investícií či vo finančných a iných službách, však môže viesť k zničujúcej súťaži, ktorá narúša daňové základy súťažiacich krajín.

Členské štáty OECD podľa kritérií Správy 1998 zhodnotili daňové systémy členských krajín a identifikovali 47 zvýhodnených režimov, ktoré označili za preferenčné daňové režimy. Uverejnili ich v Správe pre ministerskú konferenciu OECD v roku 2000 (tzv. Správa 2000). Preferenčné škodlivé daňové režimy sa podľa klasifikácie OECD vyskytujú predovšetkým vo finančných a iných vysoko mobilných aktivitách ako poisťovníctvo, finančníctvo a lízing, riadiace centrá, lodná doprava atď. Členské štáty sa zaviazali odstrániť ich do apríla 2003. Jedinými členskými štátmi, ktoré nemajú preferenčné režimy, sú Česká republika, Poľsko, Nový Zéland a Slovenská republika.

Čo sa stane s daňovými rajmi, keď v dôsledku straty anonymity klesne záujem investorov a

užívateľov finančných a iných služieb? V prvom rade netreba zabúdať, že k tomuto hypotetickému okamihu vedie zložitá a náročná cesta, pretože nikto zo zúčastnených sa lukratívneho biznisu nevzdá ľahko. Väčšina daňových rajov je už pevne zakorenená v svetovom finančnom systéme. Prosperujúce odvetvie so silným rastom pomohlo najsilnejším offshore centráм dosiahnuť vysoký stupeň ekonomického rozvoja. Malta a Cyprus sa čoskoro stanú členskými krajinami Európskej únie. Kajmanie ostrovy a Bermudy naďalej zostanú rajom pre podnikateľov a investorov. Doteraz vynaložili milióny dolárov na rozvoj technologických facilití a podnikateľských možností pre elektronický obchod a naďalej intenzívne pracujú na nevyhnutných technológiách, ktoré zaručia ich atraktivitu (broad band streaming, transfer dát, globálna autorizácia platobných kariet, verifikácia debetných a kreditných kariet, možnosti pre globálne internetové bankovníctvo)⁶. Pripravujú sa i na zvládnutie technológií, počínajúc intenzívnu výučbou na školách. V konečnom dôsledku pred daňovými rajmi, ale i všetkými krajinami, ktoré sa usilujú o zahraničné investície, stojí trvalá a nevyhnutná úloha - zabezpečiť politickú a ekonomickú stabilitu, predvídateľné právne a podnikateľské prostredie a rastúcu ekonomiku.

Tlak zo strany internetu a padajúcich národných hraníc núti mnoho politikov v Európe a vo svete prehodnotiť obrovské daňové bremeno, ktoré musia na svojich bedrách niesť občania a podniky.

Zvyšuje sa povedomie vlád o tom, že najúspešnejší a najschopnejší občania môžu presunúť svoje sídlo do miest s najnižšou daňovou záťažou. Ak neprispôbia novému trendu svoju daňovú politiku, čoskoro môžu zistiť, že z ich krajiny unikla veľká časť ľudského a finančného kapitálu. Dôsledkom je nová tendencia konvergencie daňových systémov.

Aké výsledky by mala daňová reforma priniesť? Nový systém by mal zvýšiť efektívnosť prostredníctvom eliminácie mnohých demotivačných faktorov, ktoré dane vnášajú do procesu akumulácie bohatstva, pracovného úsilia a efektívnej alokácie zdrojov. Nový daňový systém by mal byť lacný z hľadiska správy daní. A tiež dobrý daňový systém je spravodlivým systémom. Definícia spravodlivosti je veľmi obtiažna. Väčšina ľudí sa domnieva, že najspravodlivejším systémom je progresívny systém. V rámci progresívneho zdanenia sa zvyšujú daňové sadzby v závislosti od nárastu príjmov.⁷

Pravidlá pre znižovanie daní, ktoré sledujú orgány Európskej únie už od začiatku roka 2002 sú iba ďalším rozšírením spoločného hospodárskeho minima únie, ktorá sa bude v ďalších rokoch ešte rozširovať. Zlomovým okamihom na ceste

⁶ Pozri Švač, V.: Raj bez daní. Exco, Prešov 1996, s. 63 a s. 69.

⁷ Samuelson, P. A. – Nordhaus, W. D.: Ekonomia 2. Bradlo, Bratislava 1992, s. 360 a nasl.

k Európskemu superštátu je prechod na Euro ako jednotné platidlo. Euro ako jediná mena v každom prípade ovplyvní aj celkové daňové prostredie.

Použité pramene:

Pauličková, A.: Dane z príjmov od 1.1.2000. EUROUNION, Bratislava 2000.

Pavlovičová, I.: Koniec daňových rajov? Hospodárske noviny 17.6.2002.

Samuelson, P. A. – Nordhaus, W. D.: Ekonomía 2. Bradlo, Bratislava 1992.

Stieranka, J.: Pranie špinavých peňazí. Epos, Bratislava 2001.

Švač, V.: Raj bez daní. Exco, Prešov 1996.